

“Halk Fırkası”nın Kuruluş Sürecinde Ulusal Basına Yansıyanlar (Aralık 1922-Şubat 1923)

Reflections in the National Press During
the Foundation Process of “People’s Party”
(December 1922–February 1923)

Doğan KOÇAK^{ID}
İsmail EYYÜPOĞLU^{ID}

Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri
Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum,
Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 19.10.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 09.12.2022
Yayın Tarihi/Publication Date: 30.12.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Doğan KOÇAK
E-mail: dogan_kocak25@hotmail.com

Atıf: Koçak, D., & Eyyüpoğlu, İ. (2022).
“Halk Fırkası”nın kuruluş sürecinde
ulusal basına yansıyanlar (Aralık
1922-Şubat 1923). *Atatürk Dergisi*, 11(2),
65-73.

Cite this article as: Koçak, D., &
Eyyüpoğlu, İ. (2022). Reflections in the
national press during the foundation
process of “People’s Party” (December
1922–February 1923). *Journal of
Atatürk*, 11(2), 65-73.

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.

ÖZ

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirmek istediği inkılâpların önünde bir engel olmaması gerekiyordu. Halkın da desteğini alarak bunu gerçekleştirmek amacıyla Mustafa Kemal Paşa 6 Aralık 1922'de yeni bir fırka kuracağı ile ilgili görüşünü basın ile paylaştı. Bunun için önce bir kamuoyu yoklaması gerekiyordu. Bu doğrultuda Mustafa Kemal Paşa bir Batı Anadolu gezisine çıktı. 14 Ocak-20 Şubat 1923 tarihlerinde yapılan Batı Anadolu gezisi ile zihninde kuracağı fırkanın niteliklerini böylece belirledi. Mustafa Kemal Paşa aydınların desteğini almanın kuracağı fırkanın güçlenmesinde etkili olacağını bilmekteydi. Diğer taraftan basının halk üzerindeki etkisini de bildiği için gazetecilerin desteğinin de alınması gerekiyordu. Bu nedenle 16/17 Ocak 1923'te İzmit'te bir basın toplantısı düzenledi. Bu süreçte basının amacı kurulacak parti için uygun zihinsel zemini sağlamak idi. Böylece basın önemli bir rol üstlendi. Bu çalışmada Türk ulusal basınında Halk Fırkası'nın kuruluş sürecinde dönemin yazarları tarafından yazılan köşe yazıları, konu ile ilgili gazete haber ve demeçleri Aralık 1922 - Şubat 1923 tarihleri dikkate alınarak irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Halk Fırkası, kuruluş, basın, gazeteler

ABSTRACT

After the victory of the National Struggle, it was necessary that there should be no obstacles in front of the revolutions that Mustafa Kemal Pasha wanted to realize. In order to achieve this with the support of the people, Mustafa Kemal Pasha shared his opinion with the press that he would establish a new party on December 6, 1922. This required a public opinion poll. In this direction, Mustafa Kemal Pasha went on a travel of West Anatolia. Thus, he determined the characteristics of the party he was going to establish in his mind with the travel of West Anatolia between 14 January and 20 February 1923. Mustafa Kemal Pasha knew that getting the support of intellectuals would be effective in strengthening the party he would establish. On the other hand, since he knew the impact of the press on the public, it was necessary to get the support of journalists. For this reason, he held a press conference in İzmit on 16–17 January 1923. In this process, the purpose of the press was to provide the appropriate mental ground for the party to be established. Thus, the press played an important role. In this study, opinion columns written by the writers of the period in the establishment process of the People's Party in the Turkish national press, newspaper news and statements on the subject will be examined by taking into account the dates of December 1922– February 1923.

Keywords: Foundation, Mustafa Kemal Atatürk, newspapers, people's party, press

Giriş

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanması ve akabinde Saltanat'ın kaldırılması ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde birinci dönem tamamlandı. Askeri alandaki başarılar siyasi alanda da bazı yenilikleri zorunlu hale getirdi. Bu, TBMM için de geçerliydi. TBMM'de Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulan I.

Grup ve bunun karşısındaki II. Grup arasındaki görüş ayrılıkları vardı. Bu durum 1922'ten itibaren daha da belirginleşti. Özellikle de Meclis'te alınan kararlar hakkında yapılan tartışmalar Meclis'in işleyişini engelliyordu. Yapılacak inkılâpların muhalefetin olmadığı bir Meclis'te daha hızlı gerçekleşebileceği düşüncesi de göz ardı edilemezdi. Bu, Meclis'te bir takım değişiklikleri beraberinde getirecekti. Mustafa Kemal Paşa 1922 yılının sonundan itibaren Meclis'te özellikle de kendi düşüncesine yakın olan arkadaşlarını tercih etmeye başlayacaktı. Bu doğrultuda "*Halk Fırkası*" adıyla "*halkçılık esasına dayanan*" bir fırka kurmayı düşündüğünü (Toprak, 2014), 6 Aralık 1922'de basın mensuplarına verdiği bir demeç doğrultusunda açıkladı (Atatürk, 1995).

Basında Yapılan Değerlendirmeler

Halk Fırkası'nın kuruluş sürecinde basında birçok değerlendirme yapıldı. Konu ile ilgili "*Hâkimiyet-i Milliye*" gazetesinin 7 Aralık 1922 tarihli nüshasında Mustafa Kemal Paşa'nın "*Halk Fırkası*" adıyla siyasi bir fırka kurma niyetinde olduğu belirtilmekteydi. Bu firkanın yapılacak barış antlaşması sonrasında teşekkül ettirileceği ifade ediliyordu (Hâkimiyet-i Milliye, 1922).

"*Vakit*" gazetesinin 8 Aralık 1922 tarihli nüshasında ise "*Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Beyanati*" başlıklı yazıda kurulacak fırka ile ilgili bilgilere yer verilmekteydi. Buna göre firka Mustafa Kemal Paşa'nın da ifade ettiği üzere her sınıftan insan yer alacaktı. Firkanın temel amacı ise "*vatanın hayrına*" çalışmak olacak ve imzalanacak barış antlaşmasından sonra kurulacaktı. Yazıda firkanın adının "*Halk Fırkası*" olacağı da ifade edilmekteydi (Vakit, 1922).

Halk Fırkası'nın kuruluş sürecinde konu ile ilgili olarak okuyucuyu bilgilendiren diğer bir gazete ise "*Tevhid-i Efkâr*" idi. Bu gazetenin 9 Aralık 1922 tarihli nüshasında (Ek 1) yayımlanan "*Mustafa Kemal Paşa'nın Son Beyanati*" başlıklı yazı dikkate değerdi. Bu haber yazısında kurulacak firkanın niteliklerinden bahsedilmekteydi. Buna göre; fırka "*en mütevazı bir ferd-millet*" niteliğinde olacaktı. Ayrıca firkanın siyasi hayatının sonuna kadar tek amacının "*vatan için*" ve "*vatanın hayrına*" çalışmak olacağı da Mustafa Kemal Paşa tarafından verilen bir beyanatta vurgulanıyordu. Firkanın Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasını takip eden günlerde kurulacağı verilen bilgiler arasındaydı. Sınıf ayrımı yapılmayacak olan bu firkanın adı "*Halk Fırkası*" olarak belirlenmişti. Yazıda Mustafa Kemal Paşa milletin bağımsızlığını tehdit edecek tehlikelerden korunmak için öncelikle çalışmanın zorunlu olduğunu vurgulamaktaydı. Bu ülkesini seven her ferdin bir borcu idi. Mustafa Kemal Paşa millet ve Türkiye'nin bağımsızlığına göz dikenlere karşı sadece askeri alanda galip gelmenin yeterli olmayacağını, aynı zamanda Türkiye'yi işgal niyetinde olanların bütün ümitlerini kırarak şekilde siyaset, yönetim ve ekonomi alanlarında da kuvvetli olunması gerektiğini ifade etmekteydi (Tevhid-i Efkâr, 1922).

"*Vakit*" gazetesinin 12 Aralık 1922 tarihli nüshasında da Mustafa Kemal Paşa'nın "*Vakit*" gazetesindeki bir röportaja yer verilmekteydi. Bu, 8 Kasım 1922 tarihli "*Tanin*" gazetesinde yayımlanan ve Ankara Hükümeti'ne tavsiyelerde bulunan Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey'in köşe yazısına bir cevap niteliğindedeydi. Hüseyin Cahit Bey "*Tanin*" gazetesindeki yazısında II. Meşrutiyet ile Türk İnkılâbını birbirine benzetmekteydi. "*Vakit*" gazetesinde yayımlanan "*Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri*" başlıklı haberde Mustafa Kemal Paşa'nın Hakkı Tarık Bey ile yaptığı bir röportaja yer veriliyordu. Mustafa Kemal Paşa II. Meşrutiyet ile Türk İnkılâbı arasındaki farkı şu cümleleriyle ifade etmekteydi: "*Bu iki inkılâp arasındaki fark tarif bulunamayacak derecede büyüktür zannediyorum. II. Meşrutiyet milletin tabiaten aradığı hürriyet havasını teneffüs ettiğini zannettiren bir harekettir. Fakat Türk İnkılâbı milletin Hürriyet ve*

hâkimiyetini fiilen ve hadiseten tespit ve ilan eden bir inkılâb-ı mesuttur. Şüphe yok ki, yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada ehemmiyet alınmaya layık bir tecdiddir" (Vakit, 1922, s. 1).

Hakkı Tarık Bey Mustafa Kemal Paşa'ya eski ve yeni yönetimle ilgili sorular da yöneliyordu. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa 10 Temmuz İnkılâbı'nın müstebid bir hükümdarla millet arasında en nihayet kayıtlarla ve şartlarla denge arayan bir zihniyeti aramaya yönelik olduğu cevabını vermekteydi. Yani ikisi arasında bazı anlaşmalar gereği bir denge oluşturulmuştu. Ancak Türk İnkılâbı, Meşrutiyet yöntemini bile millet hürriyet ve bağımsızlığı için yeterli göremiyordu. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamı iki kişi arasındaki kayıt ve şarttan ibaretti. Hâlbuki Türk İnkılâbı kayıtsız ve şartsız olmak üzere hâkimiyeti millet üzerinde tutan temel bir prensibe dayanıyordu. Bu prensibin ilgili olduğu yönetim biçimi öncekilerle karşılaştırılmayacak kadar "*yüce*" idi. Mustafa Kemal Paşa hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını, Türkiye Devleti'nin doğrudan doğruya bir Meclis ve Şûra Hükümeti ile yönetildiğini belirtmekteydi. Bu durum "*ilelebet*" böyle devam edecekti. Mustafa Kemal Paşa yeni idareyi anlayabilmek için Türk İnkılâbını eleştiren aydınlar şu tavsiyeyi vermekteydi: "*Türkiye Devleti'nin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin mahiyetini anlayabilmek için Teşkilât-ı Esâsîyesini dikkatle incelemek lazımdır. Bu hususta benim tarafından verilen bir nutku gözden geçirmekte uygun olur*" (Vakit, 1922, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa Aralık ayı içerisinde basına verdiği demeçlerde kuracağı yeni fırka ile ilgili programın hazırlanması için herkesten yardım beklediğini de belirtiyordu. Özellikle bütün yurtsever aydınların bazı konularda düşüncelerini kendisiyle paylaşmalarını istemekteydi. Bu konular; vergi adaletsizliği, kalkınma önlemleri, doğal kaynaklardan yararlanma ve mülkiyet güvenliğiyle ilgili yasal düzenlemeler, vakıflar, bayındırlık çalışmaları ve askerlik süresi ile ilgiliydi. Ancak kurmayı düşündüğü Halk Fırkası'nın Meclis'teki I.Grup'un dönüştürülmesiyle oluşturacağına dair bir değerlendirme henüz yapmamıştı (Tunçay, 1981).

Mustafa Kemal Paşa'nın kurmak istediği yeni fırkaya vermeyi düşündüğü "*Halk Fırkası*" adı 1923'ten itibaren birçok tartışmaya neden oldu. Bunun nedeni halk kavramının kapsadığı anlamın ne olduğu sorunsalı idi. Bu ifade daha çok bir millettten öte bir sınıfa da toplumun ezilen ve yoksul sınıfını ifade etmek için kullanılan popüler bir kelimeydi. Yani siyasi oluşum ile bir araya gelen toplumun üyelerini ifade etmiyordu. Bunu daha çok Birinci Meclis döneminde görmek mümkündü. Bu dönemde Meclis'teki gruplardan birisi olan "*Halk Zümresi*" bunun bir örneği idi. Bu gruptan etkilenilerek oluşturulan hükümetin Halkçılık Programı da bunun bir sonucuydu. Ancak burada dikkat edilmesi gereken sorun halk kavramının toplumun hangi sınıfını ifade edecekti (Tunçay, 1981).

Mustafa Kemal Paşa'ya düşünsel anlamda yakın olan çevreler, kurulacak partideki halk kavramının toplumun üreten sınıfına atfedilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Onlara göre bu sınıf çiftçi ve işçiler olmalıydı. Yani kurulacak yeni parti toplumun emekçi sınıfını temsil etmeli ve bu sınıfa fayda sağlamalıydı. Ancak bu düşünce karşısındaki muhalifler, köylü-eşraf ile daha çok ilgiliydi. Onlar köylü ile aralarında temsilci olarak tanıdıkları eşraf sınıfına karşı köylüyü destekleme düşüncesindeydiler. Ancak eşrafı destekleyen kesim de yok değildi. Halkçı kesim ise Osmanlı Devleti'nden gelen bu eşraf sınıfının birer zorba olduğunu ve böyle bir şeyin mümkün olamayacağını savunmaktaydılar. Ancak bunu gerçekleştirmek parti ismiyle çatışabilir ve bu da tabanın desteğinin kaybedilmesine neden olabilirdi. Bu tartışma ortamında Mustafa

Kemal Paşa halk kavramının toplumun bütün sınıflarını kapsayacağına 16–17 Ocak 1923'te İzmir Basın Toplantısı'nda belirtecekti (Demirel, 2003).

Meclis'teki fikir çatışmaları iki grubun ortaya çıkmasına neden oldu. Bunlar; Mustafa Kemal Paşa taraftarları ve karşıtları idi. Farklı fikirlerin olduğu bir Meclis'te ileride gerçekleştirmek istenen inkılaplara engel olunacağı düşüncesi, Mustafa Kemal Paşa'da yeni bir parti kurma konusunu gündeme getirdi. Halkçı bir nitelik taşıyacak bu parti 1923 seçimlerine kadar kendi üyelerini seçecek ve seçim sonrasında iktidarda bulunacaktı. Ancak kurulacak yeni parti için yapılacak öncelikli şey kamuoyu oluşturmaktı. Bu da Mustafa Kemal Paşa'nın yapacağı Batı Anadolu gezisi sonrası hazır hale gelecekti.

İzmit Basın Toplantısı (16/17 Ocak 1923)

Mustafa Kemal Paşa basına verdiği demeçler sonrası bir Batı Anadolu gezisine çıktı. 15 Ocak 1923 tarihli "Vakit" gazetesinde bu haber "Mustafa Kemal Paşa'nın Teftiş Seyahati" başlığıyla verilmekteydi. Ankara'dan sabah saat 06.30'da Eskişehir'e hareket eden Mustafa Kemal Paşa'nın yanında özel kalem müdürü Hayati Bey başta olmak üzere Hamdullah Suphi, Cevad Abbas, Muhiddin Baha Beyler'in de olduğu verilen bilgiler arasındaydı. (Vakit, 1923, s. 1). Bu seyahatin yapılma nedenini Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta şu cümleleriyle ifade ediyordu: "Efendiler, Saltanat'ın kaldırılmasının, Halifelik makamının yetkisiz kalışı üzerine halk ile yakından görüşmek, ruhsal durumlarının eğilimlerini bir daha incelemek önemliydi. Bundan başka Meclis son senesine girmiş bulunuyordum. Yeni seçim dolayısıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni siyasi bir partiye dönüştürmeye karar vermiştim. Barış sağlanacak olursa, cemiyet özgürlüklerimizin siyasi partiye inkılabını gerekli görüyordum. Bu konuda da halk ile yüz yüze konuşmayı uygun ve yararlı buluyordum. Zaferden sonra, eğitim uğraşmaya başlamış olan ordumuzu da yakından görmek istiyordum. İşte bu amaçlarla Batı Anadolu'da bir yolculuk yapmak üzere 14 Ocak 1923 tarihinde Ankara'dan yola çıktım. Eskişehir'den başlayarak, İzmit, Bursa, Balıkesir'de halkı elverişli yerlerde toplayarak uzun uzun görüştüm. Halkın bana istedikleri gibi serbestçe sorular yönelmesini istedim. Sorulan sorulara karşılık olarak altı saat yedi saat süren konferanslar verdim" (Atatürk, 1995, s. 683).

Batı Anadolu gezisi Mustafa Kemal Paşa'nın 14 Ocak 1923'te Ankara'dan hareketi ile başladı. 20 Şubat'a kadar toplamda otuz beş gün sürdü. Gezi esnasında kendisine birçok kişi eşlik etti. "Vakit" gazetesinin 17 Ocak 1923 tarihli nüshasında "Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Seyahatleri" başlıklı yazıda Mustafa Kemal Paşa'ya refakat edenler hakkında da bilgiler paylaşılmaktaydı. (Vakit, 1923, s. 2).

Mustafa Kemal Paşa bu gezi sırasında kuracağı yeni partinin nitelikleri ile ilgili de açıklamalarda bulundu. Bunu gerçekleştirirken kamuoyu oluşturmak için basından yararlandı ve toplantıda birçok gazeteci ve aydın ile görüştü. Onların sorularına cevap verdi. Bu kişiler şunlardı: Tevhid-i Efkâr gazetesini Başyazarı Velid Ebüzziya, Vakit gazetesini Başyazarı Ahmet Emin (Yalman), Akşam gazetesini Başyazarı Falih Rifki (Atay), İleri gazetesini Başyazarı Suphi Nuri (İleri) ile Celal Nuri (İleri) ve bu gazetenin İzmit Muhabiri Kılıçzade Hakkı Bey, İkdâm gazetesini Başyazarı Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Tanin gazetesini Başyazarı İsmail Müştak (Mayakon) ve Hüseyin Cahit (Yalçın) ve Hakkı Tarık (Us) vardı. Bunlar dışında toplantıda İstanbul Milletvekili Dr. Adnan (Adivar) Bey, eşi Halide Edip (Adivar) Hanım ile Kızılay Başkanı Hamit (Hasancan) Bey de eşlik ediyordu (Arar, 1997).

Mustafa Kemal Paşa, 15 Ocak 1923'te Eskişehir'de Mutasarrıflık dairesinde yaptığı konuşma ile inkılap konusundaki kararlılığını şu cümlelerle ifade etmekteydi: "Bu münasebetle beyan edeyim ki, Fransızlar Büyük İnkılâp'ta başarılı olabilmek için neredeyse yüz yıl çalışmıştır. Biz ise inkılâbımızın üçüncü yılındayız. Kimse iddia edemez ki, bu inkılâp da bir tepkiye maruz kalmayacaktır ve bunu her zaman olabilir görmek ihtiyatlı bir hareket olur. Bu üç senenin akıttığı kanların kifayeti için tepkileri doğduğu yerde boğmak lazımdır" (Eyinnen, 2007, s. 258).

Mustafa Kemal Paşa basına verdiği demeçler ile halkın kurulacak parti hakkında bilgi sahibi olmasını istiyordu. Bu partinin halkın her kesimini temsil edeceği düşüncesini gezi süresince halka sunmaya çalıştı. Kuracağı partinin niteliklerini özellikle 16 Ocak 1923'te İzmit'teki Basın Toplantısı'nda ve Bursa, İzmir ve Balıkesir gezilerinde de açıkladı (Akandere, 2001).

Mustafa Kemal Paşa'nın amacı halkın tepkisini ölçmek, kamuoyu oluşturmak ve Türkiye'nin geleceği ile ilgili konuları görüşmekti. İstanbul gazetecilerinin Atatürk'le görüşmeleri için Sultan Abdülaziz döneminden kalma İzmit Kasrı hazırlandı. Mustafa Kemal Paşa'nın basın mensuplarıyla görüşmesi İzmit Kasrı'nın alt katındaki büyük salonda 16 Ocak 1923'te saat 21.30'da başladı. Bu görüşmede basın mensupları birçok soru sordu. (Arar, 2007, s. 34–35). Bu toplantıda Mustafa Kemal Paşa basın mensuplarına öncelikli olarak cevaplanması gereken soruların neler olduğunun belirlenmesini istedi. İlk önce bu konular hakkında konuşulmalıydı. Devamında "Bilmek istediğiniz konular hangileridir?" sorusunu sordu. Bunun üzerine gazeteciler Türkiye'nin geleceği ile ilgili konuları gündeme getirdi (Akandere, 2001, s. 129).

Mustafa Kemal Paşa soruların hepsini cevapladı. Bu toplantıda özellikle basın ve Halk Fırkası konuları ile ilgili verdiği cevaplar dikkate değerdi. Halk Fırkası hakkında bazı yanlış anlaşımaların olduğunu belirtti. Kendisi bu parti ile toplumun sadece belirli bir sınıfının yararını düşünmediğini ifade etmekteydi. Halk arasında belirli sınıfların oluşturulması karşısında olacağını ve kurulacak fırkanın bütün milletin yararını düşüneceğini dile getirmekteydi (Demirel, 2003, s. 490).

Mustafa Kemal Paşa konuşmasının devamında halkın kendi haline bırakılmaması gerektiğini de vurguluyordu. Ona göre; halkı tek başına bırakmak inkılapların başarısız olmasına neden olabilirdi. Bu nedenle halkın yanında olunmalı ve onu temsil eden bir fırka kurulmalıydı. Belirlenecek program milletin ortak sorunlarına cevap vermeli ve halkın yararına olmalıydı (Arar, 2007, s. 65).

Mustafa Kemal Paşa daha köklü yenilikler yapılması gerektiğini düşünüyordu. Bunu basın mensuplarına açıkça ifade etti. Yapılacak yenilikler kurulacak parti programı ile uyumlu olmalıydı. Yeni parti için hazırlanacak program Türkiye'nin ve milletin gelecekteki menfaatine de uygun olmalıydı. Bu programın hazırlanmasında kendisiyle çalışacak insanlara karşı çalışacak olanlardan memnun kalacağını dile getirmekteydi (Arar, 2007, s. 65). Kendisi bu ifadeyle de Meclis'teki bütün gruplara sesleniyordu. Mustafa Kemal Paşa bir ay önce gazetelerde eleştirilen Ankara Hükümeti ile Meşrutiyet Hükümeti arasında benzerlik kuranlara karşı şu cevabı vermekteydi: "Bizim inkılâbımız eğer Meşrutiyet inkılâbı gibi yalnız sathı (yüzeysel) olsaydı kimse ehemmiyet atfetmezdi". (Arar, 2007, s. 65). Ayrıca Türk İnkılâbı'na karşı bir karşı tepki olacağını, bu süreçte kamuoyunun gerçekleri öğrenmesi gerektiğinin daha önemli bir konu olduğunu şu cümleleriyle ifade ediyordu: "Her yeni inkılâbın bir karşı tepkisi olacaktır. Bunu beklemek lazımdır.

Bu olmaz değildir. Mutlaka vukuu yakın bir şeydir. Her bakımdan varittir. Kamuoyunu onların yalan yanlış tevillerine kaptırmayarak aydınlatmak lazımdır. Birtakım boş şeyler söyleyebilirler. Dolayısıyla onları eleştirmek ve eleştirerek çürütmek lazımdır (Eyinnen, 2007, s. 294)

Mustafa Kemal Paşa 16/17 Şubat 1923'te gazetecilere gerçek bir inkılâbı yapmanın kolay olmadığını; ancak bu yolda devam edileceğini belirtmekteydi. Bunu kendi yaşadıkları olaylardan örnekler vererek anlattı. Ülkenin birçok yerinde kendilerine karşı isyan hareketlerinin başlatıldığını, bu isyanları bastırmaktan inkılâp yapmada gecikildiğini ifade etmekteydi. Güvenlik ve asayişin sağlanmasıyla birlikte düşünülen inkılâplar için ortam hazırlanmıştı. Ona göre Fransa'da gerçekleştirilen inkılâp hareketleri yüz senede gerçeğeleştirilebilmişti. Ancak Türkiye'deki inkılâbın üç senede sonlandırılacağı düşünülemezdi. O bu konudaki görüşlerini gazetecilere şu cümleleriyle aktarmaktaydı: *"Üç senede esaslı bir inkılâbın son bulacağını kabul etmek hata olur. Belki zaman zaman şöyle veya böyle bir şeyler olacaktır. Ancak kanaatimizi sabit, başarı ümidini hâkim bulundurmak sayesinde galibiyet bizimdir. Fakat birtakım hocaları memnun edeyim, İslam âlemini memnun edeyim, hepisini memnun edeyim dersek, mümkündür, hepsi memnun olur"* (Eyinnen, 2007, s. 301–302). Mustafa Kemal Paşa bunları gerçekleştirirken Türkiye'nin olması gereken yerden uzaklaşmaması gerektiğini de vurgulamaktaydı. Bunu *"ana maksadımız"* olarak ifade etmekteydi. Kendisi liyakat sahibi olmayan ve devlet işlerini kanunlara göre değil de günün şartlarına göre yapan kimselerin *"köklü"* inkılâpları gerçekleştirilmeyeceklerini belirtmekteydi. Halkın *"sefalet"* içinde olmasının nedeni başkalarını memnun etme düşüncesinden ileri gelmekteydi. Bu nedenle de şuanki duruma göre kimseyi memnun etmenin imkânı yoktu. Ancak Türkiye'nin *"mamur"* ve milletin de zengin olmasıyla bu gerçekleştirilebilir (Eyinnen, 2007, s. 301–302).

Mustafa Kemal Paşa 16/17 Şubat 1923 günü yeni kuracağı partinin adı ile ilgili de bir açıklama yaptı. Buna göre partinin ismindeki *"halk"* ifadesi gelişigüzel seçilmemişti. Bunun bir nedeni vardı. *"Halk"* kavramı Türkiye'yi ayırtırmaya karşı kullanılacak *"birleştirici"* bir ifade olacaktı. Bu birleştiricilik emperyalizme, sömürgecilğe ve insanın her türlü köleleştirilmesine karşı idi. Türkiye'de böyle bir ayırmadan söz etmek de mümkün değildi. Bu bağlamda milletin tamamından destek alınması, yapılacak yeniliklerin başarıya ulaşmasında belirgin bir etken olacaktı. Kendisi bunu şu cümleleriyle vurgulamaktaydı: *"Bu milletin ekseriyeti bizimle olursa fırka deyiniz, ne dersiniz deyiniz. Yürütmek mümkündür. Ekseriyet beraber değilse, grup deyiniz, heyet deyiniz, buna istinaden inkılâpta muvaffakiyet mümkün olamaz"* (Kili, 1976, s. 43). Kuracağı partiye adını vereceği halk kavramı ile ilgili şunu da belirtmekteydi: *"Halk Fırkası dediğimiz zaman bunun bir anlamı olmak lazımdır. Yoksa cihanda hakiki anlamı olmayan bir şey yaptığımız zaman hiçbir şey yapmıyoruz demektir. Bu memleketi şu istikamete sevk ederken bir şey yaptığımızı ifade etmeliyiz! Bir de daima muteber ve söz konusu olan çoğunluktur. Bu milletin çoğunluğu bizimle beraberse, fırka deyiniz, ne dersiniz deyiniz yürümeğe mümkündür. Çoğunluk beraber değilse grup deyiniz, heyet deyiniz, buna dayanarak inkılâpta muvaffakiyet mümkün olamaz"* (Eyinnen, 2007, s. 302). Mustafa Kemal Paşa inkılâbın bir kanunu olduğunu ve buna uyulması gerektiğini de ifade etmekteydi. Bu kanun mevcut kanunların üzerindeydi. İnkılâbın durdurulamayacağı bir realite idi. İnkılâbı durdurmanın tek yolunu şu cümleleriyle açıklamaktaydı: *"Bizi öldürmedikçe ve bizim kafalarımızdaki cereyanı boğmadıkça başladığımız yenilikçi inkılâp bir an bile durmayacaktır. Bizden sonraki devirlerde de hep böyle olacaktır"* (Eyinnen, 2007, s. 302).

Mustafa Kemal Paşa dünyadaki devletlerarasında bir denge olduğunu ve şuan için Türkiye'nin de bu dengeye uyacağını belirtiyordu. Yapılacak yeniliklerde içe kapalı bir toplum olmanın hiçbir ilerlemeyi beraberinde getirmeyeceğini ifade etmekteydi. Kendisi Batılı ya da Doğulu devletlerin siyasetlerine uymanın kabul edilemez olduğunu; ancak ileride yaşanacak gelişmeler Türkiye'nin bu iki taraftan birini seçmesinde etkili olacağını belirtmekteydi (Timur, 1993, s. 52).

16/17 Ocak 1923'te yapılan basın toplantısında Mustafa Kemal Paşa kurulacak *"yeni hükümetin dini ne olacak ve bir dine bağlı olacak mı?"* sorusuna karşılık da şu yanıtı verdi: *"Vardır Efendim İslam dinidir"* (Atatürk, 1995, s. 695). Mustafa Kemal Paşa böyle bir cevabı vermek istemediğini Nutuk'ta şu cümlelerle ifade etmekteydi: *"Açıkça söyleyeyim ki bu soruyla karşılaşmayı hiç istemiyordum. Çünkü pek kısa olması gereken karşılığın o günkü koşullar içinde ağızdan çıkmasını henüz istemiyordum"* (Atatürk, 1995, s. 695). Mustafa Kemal Paşa, vatandaşları arasında çeşitli dinlerden toplulukların bulunduğu bir toplumda adaletli ve kanunlar önünde eşit işlem yapılması gerektiğini düşünüyordu. Mahkemelerde adaleti kendi vatandaşına ve yabancılara eşit olarak uygulamakla görevli bir hükümet din ve düşünce özgürlüğüne saygı göstermeliydi. Hükümetin bu özelliğini basına verilen cevaplar ve farklı anlamlar çıkmasına neden olacak özelliklerle sınırlamanın doğru olmayacağını şöyle vurgulamaktaydı: *"Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçedir" dediğimiz zaman bunu herkes anlar. Hükümetle yapılacak resmi işlerde Türk dilinin kullanılması gerektiğini herkes tabii bulur. Ama 'Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslam'dır' cümlesinin elbette açıklanması ve yorumlanması gerekir. Gazetecinin sorusuna karşı 'Hükümetin dini olamaz' diyemedim; tersini söyledim. Vardır efendim, İslam dinidir dedim. Ama hemen 'İslam dininde düşünce özgürlüğü vardır' diye sözlerimi açıklamak ve yorumlamak gereğini duydum. Demek istedim ki hükümet, düşünce ve inançlara saygı göstermekle bağlı ve yükümlüdür"* (Atatürk, 1995, s. 695).

Toplantıda Mustafa Kemal Paşa verdiği cevabın gazeteciyi tatmin etmemesi üzerine yeni hükümetin bir dine bağlı olup olmayacağı üzerinde bir soru ile karşılaştı (Arar, 2007, s. 107). Kendisi konuyla ilgili şu değerlendirmede bulundu: *"Olacak mı, olmayacak mı bilmem" dedim. İş kapatmak istedim. Ama kapatamadım 'Öyleyse' dediler ve yeni sorular sordular. O gün İzmit'te bu konuda gazetecilerle daha çok konuşmayı uygun bulamadım. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu yapılırken, 'Laik hükümet' teriminden dinsizlik anlamı çıkarmaya eğilimli olanlara ve bundan yararlanmak isteyenlere fırsat vermemek amacıyla kanunun ikinci maddesini anlamsız kılan birtakım terimin konulmasına göz yumulmuştur"* (Arar, 2007, s. 107). Bu cevabı vermesinin nedenini Nutuk'ta şu cümleleriyle açıklamaktaydı: *"Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ikinci ve yirmi altıncı maddelerinde, gereksiz görünen ve yeni Türkiye devleti ile Cumhuriyet yönetiminin ilerici niteliği ile bağdaşmayan terimler, inkılâp ve Cumhuriyet yönetimi bakımından o zaman için sakınca görülmeden tavizlerdir. Millet, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndan bu fazlalıkları ilk elverişli zamanda kaldırmalıdır"* (Atatürk, 1995, s. 697).

Mustafa Kemal Paşa kurulacak yeni hükümet ve bu hükümetin dini hakkında sorulan sorulara karşı titizlikle cevap verdi. Kendisi bu konuda iki konu üzerinde düşündüğünü ifade etti. Bunlardan birisi yeni Türkiye Devleti'nde herkesin dinini seçmekte özgür olup olmayacağı konusuydu. Diğer ise Hoca Şükrü (Çelikay) Efendi'nin din ve Hilâfet ile ilgili yayımladığı bir risale ile ilgiliydi. (Atatürk, 1995). Risalesinin başında Hoca Şükrü Efendi şunları belirtiyordu:

"Bazı ulemayı kiram arkadaşlarımızla birlikte düşündüklerimizi, dinî kurallar içeren kitaplarda yer alan, belirli ve değişmez Müslümanlık kurallarını yayarak... Ne yazık ki yanıtıldığı görülen İslâm kamuoyunu aydınlatmayı kaçınılmaz bir görev saydık" (Ceylan, 1995, s. 48).

Mustafa Kemal Paşa, Hoca Şükrü Efendi'nin düşüncelerinin milli egemenlikle çeliştiğini şu cümleleriyle vurgulamaktaydı: "Hoca Şükrü Efendi'nin şu sözleri; 'İslâm'da halifelik, din gereklerini savunup korumakta Peygamberin yerine geçmektir; dinî kurallar koymak konusunda Allah'ın Elçisi Efendimiz tarafından vekâlet edilmesidir" (Tahsin, 1933, s. 421). Hocanın dediklerini yapmaya çalışmak milli egemenliği ve inanç özgürlüğünü kaldırmakla aynıydı. Mustafa Kemal Paşa Hoca Şükrü Efendi'nin din konusunda eski yöntemlere göre değerlendirme yaptığını şu cümleleriyle ifade ediyordu: "Oysa Hocanın dediklerini yapmaya kalkışmak, ulusal egemenliği, inanç özgürlüğünü kaldırmaya çalışmaktı. Bundan başka, hocanın bilgi dağıtıcılığında bulunanlar, Yezitler zamanında yazdırılmış ve istibdad-ı idareye özgü formüller değil miydi?" (Tahsin, 1933, s. 421).

İzmit Basın Toplantısı 17 Ocak 1923 sabah saat 03.30'a kadar devam etti. "Vakit" gazetesi başyazarı Ahmet Emin (Yalman) Bey, anılarında Mustafa Kemal Paşa ile yapılan bu görüşmenin önemini şu ifadeleriyle vurgulamaktaydı: "Gazinin o gün arkadaşlarımızın hepsine verdiği güzel cevapları merakla ve heyecanla dinledim. Bu müstesna dimağın berraklığına, derinliğine, intizamına, süratli kavrayışlarına, cesaretine hayran kaldım. Sosyolojideki ölçülerle rehberlik, uzağı herkesten evvel ve herkesten iyi görmek, herkesten ziyade cesaret göstermek ve umumun imkânsız sandığı bir şeyin yapılabileceği hakkında nefse güvenmek manasına gelir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu anlamda tam bir rehber olduğunu, Anadolu mücadelesinde imkânsızlıkları imkâna çevirmesi geniş ölçüde ispat etmiş olduğu gibi, İzmit'teki tarihi konuşmalarda bir kere daha meydana koymuş oldu. Akşamın konuşması gece saat üç buçuğa kadar devam etti. Geniş bir salonda hep bir arada yapılan yataklarımıza yorgun bir halde uzandık; fakat ilk şahitleri olduğumuz tarihi inkılâp hazırlığı o kadar mühimdi ki uzun zaman gözlerimizi kapayamadık. Münakaşa devam etti. Bunlar belli ediyordu ki Mustafa Kemal Paşa hedefine varmıştı. Hepimizin tereddütlerini gidermiş, konunun manasını kazanmamızı, büyük tarihi inkılâbı benimsememizi sağlamıştı" (Yalman, 1970, s. 826).

Mustafa Kemal Paşa kuracağı yeni parti için basından faydalanmayı istiyordu. Çünkü Halk Fırkası'nı tanıtmanın en iyi yolu basındı. Diğer amacı ise basının desteğini almak. Bu doğrultuda bir toplantı yaparak basın mensuplarının sorularını cevapladı ve kamuoyu oluşturma adına başlattığı Batı Anadolu gezisine devam etti.

İzmit Basın Toplantısı'nın Ulusal Basındaki Yansımaları

Mustafa Kemal Paşa'nın Batı Anadolu gezisi kapsamında İzmit'te yaptığı toplantı basına oldukça olumlu yansdı. 18 Ocak 1923 tarihli "Vakit" gazetesinin nüshasında Ahmet Emin (Yalman) Bey tarafından "Millî İstikbal Hazırlıkları" başlıklı köşe yazısı dikkate değerdi. Ahmet Emin Bey İzmit'teki basın toplantısına giderken kendisinde bir Türkiye'nin geleceği ile ilgili belirsizlik düşüncesinin baskın olduğunu; ancak Mustafa Kemal Paşa'nın bu belirsizlikteki en etkili kuvvet olabileceğini ifade ediyordu. Ona göre; Misakı Millî'yi gerçekleştirmek yeterli değildi. Şuanki durum Mütareke Dönemi'ndeki durumdan farklı idi. Çünkü bir başarı elde edilmişti. Kendisi de dâhil herkesin aklında barışın imzalanmasından sonra "normal hayata dönüş" düşüncesi vardı. Ancak bunu gerçekleştirmek kolay değildi. Çünkü hazırlık yapılmamıştı. Yani geleceğe

dair hedefler tespit edilmemişti. Bu gerçekleşse bile insanların düşünce dünyalarında yer edinilememişti. Bu hazırlığı yapabilecek bir tek kişi vardı. O da Mustafa Kemal Paşa idi. Ahmet Emin Bey'e göre "harabe" bir ülkenin yeniden inşası için bütün milletin desteği alınmalıydı. Bunun için yeni bir Misak-ı Milli oluşturulmalıydı. Bu gerçekleştirilirse halkın desteğini almak ve itimadını kazanmak mümkün olacaktı: "Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin sulhtan sonrası için dürbün (ileri görüşlü) bir milli rehber mevkiinde bulunması ve bizi salaha, ümrana, irfana sevk edecek kuvvetleri esaslı bir surette hazırlaması, saf memleket hisleri besleyen her Türk'ün kalbinde derin bir itimat ve itminan uyandıracaktır" (Vakit, 1923, s. 1).

Ahmet Emin Bey Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı açıklamanın kendisindeki şüpheleri ortadan kaldırdığını da ifade etmekteydi. Devletin ve milletin geleceği ile ilgili kimsenin "tasavvur" edemediği bir biçimde yeni bir gelecek hazırlanıyordu. Artık içerde ve dışarıda Türkiye ve millet düşmanı olanlar istedikleri gibi yenilikler karşısında anlaşmazlık ve düşünsel bir ayrılık bulamayacaklardı. "Bağnazlık" ve "tembellik" geride kalmıştı. Yeni kurulan devletin parçalanmasını ve bölünmesini bekleyenler ise "hayal kırıklığına" uğrayacaklardı. Barış Konferansı'ndaki "dar kafalı" Batılılar ise beklemedikleri bir zamanda Türkiye'de gerçekleştirilecek yenilik ve gelişmeleri görecektirdi. Bu yeniliklere iyi niyetle karşılık verenler ise bundan memnun olacak ve destek vereceklerdi. Ahmet Emin Bey Türkiye'nin bu "güçlü" ve "sakin" günlere ulaşmasını istemeyenlerin bunda başarısız olacaklarını ifade ederek yazısını sonlandırıyor (Vakit, 1923, s. 1).

Aynı gazetenin 20 Ocak 1923 tarihli nüshasında (Ek 2) ise Ahmet Emin Bey "Hedefe Mutlaka Varılacaktır" başlıklı bir köşe yazısı ile okuyuculara sesleniyordu. Yazısında Mustafa Kemal Paşa için büyük bir adam sıfatını kullanmaktaydı. Ona göre olaylara Mustafa Kemal Paşa'nın gözünden bakıldığı zaman her şey değişiyordu. Ancak herkes gelişmelere kendi düşünce sınırları içerisinde bakınca değerlendirmeler de yanlış anlaşılmaktaydı. Ancak "büyük bir adamın" yani Mustafa Kemal Paşa'nın tarafından gelişmeler değerlendirilince olayın şekli de değişmekteydi. "Ümitsizlik" içerisindeki bu durumdan kurtulmak daha da kolaylaşmaktaydı. Ahmet Emin Bey bazı "endişeleri" olduğunu da ifade etmekteydi. Bu endişeler Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'ndan sonraki geleceği ile ilgiliydi: "Sulhtan sonra geçirmemiz lazım gelen mesai devresinin fevkalade bir mahiyeti haiz addedilmeyeceğinden ve umumi hayat makinesinin, mutat şerait avdet etmiş farziyle kurulacağından biraz korkuyordum" (Vakit, 1923, s. 1). Ancak İzmit'te gerçekleştirilen toplantı sonrası bu korku ve endişelerin kendiliğinden sonlandığını vurgulamaktaydı. Bunda etkili olan şey bir inkılâbı gerçekleştirmedeki ana etkenin Türk Milleti'ne bağlı olmasıydı. Millet, tarihteki en korkusuz yenilikçilerin bile hayal edemeyeceği bir geleceği yaşamaya hak kazanmıştı. İçerde ve dışarıda bulunan bütün düşmanlar yaptıkları planların başarısız olacağını anlayacaktı. Ona göre Osmanlı Devleti ezilmiş ve uyuşmuş bir zihniyete sahipti. Bu zihniyetini değiştirmede için de yıkılmıştı. Ancak bu "yıkıntının" altından güçlü bir Türkiye kurulmuştu. Bunu gerçekleştirmek bir mucize idi. Bu, "seçkin bir iradenin" sonucuuydu. Bu seçkin irade yapılacak inkılâp programında hedefe ulaşabilmek için her türlü aracı kullanacaktı. Bu araçlar düşünülen yenilikleri gerçekleştirmek için vardı (Vakit, 1923, s. 1).

Ahmet Emin Bey kurulacak yeni partinin programıyla ilgili bazı şüpheleri olduğunu da vurgulamaktaydı. Kendisi bu düşüncelerini köşe yazısında şöyle ifade ediyordu: "Acaba program bir hayal değil midir? Acaba Mustafa Kemal Paşa'nın füsunkâr şahsiyeti bize bir hayali elle tutulur bir hakikat diye gösteremez mi?"

Hayır olamaz. İzmit'e gayet katf fikirler ve sarih tereddütlerle git-tim. Bir gazeteci sıfatıyla kendini karilerime ve memlekete karşı ağır bir mesuliyet altında görüyordum" (Vakit, 1923, s. 1). Ahmet Emin Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın düşündüğü parti programının ve yenilikleri uygulama yönteminin Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacağını belirtmekteydi. Bu ihtiyaçlar bilimsel verilere göre tespit edilmişti. Bu da kendisinde bu programın Türkiye'de uygulanabileceği görüşünü ortaya çıkardığını vurgulamaktaydı. Eğer Türkiye'nin şuan ki amacı akla uygun hedefler yerine "yapay" sınırlı mücadeleleri ortaya çıkarmak olsaydı, Mustafa Kemal Paşa'nın bağımsız bir milli program hazırlama düşüncesi gerçekleşme meyebilirdi. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı konuşma onu bu konuda ikna etmişti. Bu da Mustafa Kemal Paşa'nın insanlarla olan ilişkisinde "samimiyete" verdiği önemin bir sonucuydu (Vakit, 1923, s. 1).

İzmit'te Mustafa Kemal Paşa ile Türkiye'nin geleceği hakkında yapılan toplantıda Ahmet Emin Bey kendisinde oluşan düşünceleri şöyle ifade etmekteydi: "*Bu münakaşalar neticesinde şurasına samimi ve kati surette kani oldum ki, istikbal bizimledir. Bu millette yaman bir hayat kabiliyeti var. Millet in sakın bulunduğu muhit maddeten zengin bir muhittir. Ortada ilmi esaslara müstenid bir faaliyet programı tanzim edilmesi ve bu programla yürünmesi istidadi tamamıyla mevcuttur. Bu tarzda bir mücadele esnasında geri bir millet. Kuvvete israflarından kurtulmak ve müttehit bir surette yürümek için son derecede azimli ve demir iradeli bir rehber muhtaçtır*" (Vakit, 1923, s. 1). Mustafa Kemal Paşa'da kimsede olmayan ileri görüşlü olma yeteneği vardı. Ayrıca her konuda bilgi sahibi oluşu, yenilikçi ve gelişmelere açık bir düşünce yapısı, onu yersiz ve yanlış düşüncelere karşı "iradeli" olmasını sağlıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmasından bilinçsel olarak yüksek bir iradeye sahip olduğunu anlamak da zor değildi. Ayrıca hazırlanacak programı ve yapılacak inkılapları düşünsel boyutta canlandırmak Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı basın toplantısı ile mümkün hale gelmişti. Ahmet Emin Bey'e göre; Mustafa Kemal Paşa elinde bulunan gücü kullanarak "şahsi" ve "despot" bir yönetim kurma düşüncesinde değildi. Aksine Türkiye'nin ve milletin çok kısa sürede kendi geleceğini kurmasını sağlayacaktı. Bunu milletin ihtiyacı olan program ile gerçekleştirecekti. Mustafa Kemal Paşa kendisi dışındaki başka milletlerin gelişim ve ilerlemesini istemeyen "emperyalist"lerden ve insanların düşüncelerini sömüren "hayalperestlerden" nefret etmekteydi. Ahmet Emin Bey bu düşüncede olan bir "milli rehber" ile her amacın gerçekleştirilebileceğini ifade ederek yazısını sonlandırmaktaydı (Vakit, 1923, s. 1).

İzmit Basın Toplantısı ile ilgili farklı değerlendirmelere yer veren diğer bir gazete ise "Akşam" idi. Gazetenin 20 Ocak 1923 tarihli nüshasında Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği bir demecine ve Falih Rifki (Atay) Bey'in "Gazi Başkumandan'ın Halk Fırkası ve İstanbul Hakkında İzmit'te Muharririmize Pek Mühim Beyanati" adlı köşe yazısına yer verilmekteydi. Yazıda İzmit Basın Toplantısı'nda gerçekleştirilen görüşme ve Mustafa Kemal Paşa'nın kuracağı yeni fırka hakkında yaptığı açıklamalara atıfta bulunulmaktaydı. Buna göre; Mustafa Kemal Paşa TBMM'nin bütün programlarının iki ilkedden ibaret olduğunu belirtmekteydi. Bunlardan ilki tam bağımsızlık idi. Diğerisi ise kayıtsız şartsız milli egemenliğin gerçekleştirilmesiydi. Birincisi Misak-ı Milli ile anlam kazanıyordu. İkincisi ise Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile bütünleşmişti. Eski yönetimler tarafından millet "koyun sürüsü" olarak adlandırılan bir kitle olarak görülmekteydi. Bu kitle tek bir kişinin arzu ve istekleri doğrultusunda yönetilmeydi. Ancak bu yönetim tarzının artık uygulanamayacağı da bir gerçektir. Çünkü millet bağımsızlığını başkasına vermenin olumsuz sonuçlarını hem maddi hem de manevi olarak

tecrübe edinmişti. Bu nedenle de millete akıl vermeye çalışan aydınların yaptıkları olumsuz değerlendirmeler bir anlam ifade etmiyordu. Çünkü millet yaşanan gelişmeleri değerlendirmede kimsenin akıl vermesine ihtiyaç duymamaktaydı. Bağımsızlığının elinden alınacağını anlayan millet artık ne Şeyhülislâmların fetvalarına ne de Halife ve Padişah'ın camilerden verilen emirlerine uymamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa milleti aldatmaya çalışanların durumunu şu cümleleriyle ifade ediyordu: "*Bu millet asırlardan beri bu gibi mürtecilerin, cahillerin, riyakârların, menfaatperestlerin, serserilerin, sözlerine inanmak saffetini gösterdiğinden dolaydır ki, bugün çamurdan ve sazdan izbelerde oturmaya mahkûm çıplak ayaklarıyla ve çıplak vücutlarıyla çamurların, karların, yağmurların bîaman şamarları altında yeniden aklını başına toplamak mecburiyetinde kalmıştır*" (Akşam, 1923, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa verdiği demecinde Türkiye'deki aydınların milletin her türlü "yükselişini" sağlaması gerektiğini ifade etmekteydi. Bu, onların "ciddi" bir göreviydi. Aydınlar, toplumu her konuda bilgilendirmeli ve onun "tekâmülü" üzerinde çalışmalıydı. Bu konuda bütün yollar denenmeliydi. Aydınların yapması gereken şey sadece çalışmaktı. Artık millet "çalışkan olmak" dışında hiçbir şeye "muhtaç" değildi. Öncelikle toplumsal sorunların tespit edilmesi ve çözümlenmesi gerekiyordu. Toplumdaki en belirgin sorun "tembellik" idi. Bu sorun çözümlenirse, toplum refaha ulaşacaktı. Türk milleti çalışkan bir yapıya sahipti. Ancak önceki yönetimler bu özellikten yararlanma yöntemlerini uygulayamamıştı. Bunu uygulayabilmek için bir programa ihtiyaç vardı. Bu program öncelikle akla ve bilime uygun olmalıydı. Ayrıca milletin toplumsal ihtiyaçlarına cevap verebilmeli ve geçmişin zararlarını "telafi" edebilmeliydi. Program herkes tarafından uygulanabilmeliydi. Bunu gerçekleştirmek kurulacak siyasi bir fırka ile mümkündü. Bu doğrultuda toplum yararına olacak ve ayırım yapılmadan bütün sınıfları aynı çatı altında toplayacak bir fırka kurmak zorunluymuştu. Mustafa Kemal Paşa bu özelliklerinden dolayı kuracağı parti adının "Halk Fırkası" olmasının uygun olacağını ifade ediyordu. Bu firkada uygulanacak temel yöntemde "şahsi menfaatler" yerine "milli menfaatler" dikkate alınacaktı (Akşam, 1923, s. 1).

"Akşam" gazetesinin 20 Ocak 1923 tarihli nüshasında Falih Rifki Bey'in "Gazi Başkumandan'ın Halk Fırkası ve İstanbul Hakkında İzmit'te Muharririmize Pek Mühim Beyanati" adlı köşe yazısında konu başka açılardan da değerlendirilmekteydi. Falih Rifki Bey Mustafa Kemal Paşa'yı "hürriyet ve istiklal'in bayrağını açan" kişi olarak değerlendiriyordu. Ona göre; Mustafa Kemal Paşa dört sene gibi kısa bir sürede yeni bir ordu kurmuş ve ordu bünyesinde birçok "kahraman" toplamıştı. Mustafa Kemal Paşa bugün bir inkılap mücadelesi içerisindeydi. Bu mücadele daha yeni bir başlangıçtı. Çünkü devamı gelecekti. Falih Rifki Bey köşe yazısında şimdiye kadar ülkeyi kurtaracak yenilikler düşünün birçok kişinin ortaya çıktığını ifade etmekteydi. Ancak bu yenilikçilerde düşüncüklerini uygulayacak "cesaret" ve kendi menfaatlerini bir kenara bırakacak "feragat" yoktu. Mustafa Kemal Paşa başkalarının "yok oldu" sanılan orduyu daha iyi bir duruma getirebilmişti. Bu ordu kazanılacağı düşünülmemeyen bir savaştan "galip" olarak çıkmıştı. Falih Rifki Bey bundan sonra yapılacak şeyin Türkiye için inkılaplar olduğunu belirtmekteydi. Nitekim Mustafa Kemal Paşa herkes tarafından "şüpheli" ile gözlemlenen bir inkılabı gerçekleştirmişti. Köşe yazısında milli egemenliğin başkalarına teslim edilemeyeceğini vurgulayan Falih Rifki Bey, bu görüşünü şu değerlendirmesiyle desteklemekteydi: "*Zira Mustafa Kemal Paşa biliyordu ki, sırf bu mefkûrelerle tutuşmuş reislerin arkasında, sırf kendi çocuklarının iradesi ve fedayı nefsi ile halasa eren bu vatan ve bu milleti tekrar İstanbul'daki Saray ve Bâb-ı Âli'ye teslim etmek cinayettir.*"

Bu memleket ki Saray ve Bâb-ı Âli arasında birçok saltanatları zevale erdirerek, korkunç bir uçurumun kenarından kaydı. Yalnız halkın iradesi hayat memat kavgası içindeki bu durumu selamete çıkardı. Bundan sonraki tasavvurlar Mustafa Kemal Paşa'nın kurtarıcı iradesi gibi bir silah ve gençlik gibi bir kuvvet bulunduktan sonra, ümit ettiğimizden daha az bir zamanda tahakkuk edecektir. Saray ve Bâb-ı Âli'ye rağmen memleketi kurtarmak Hükümet-i Milliye'nin bilakayd-u şart himayesinde mümkün olmuştur. Milleti kurtarmak ancak Hükümet-i Milliye'nin bilakayd-u şart devamı sayesinde mümkün olabilecektir (Akşam, 1923, s. 1).

"Yeni Türkiye'nin kendisi için ifade ettiği anlamı Falih Rifki Bey şu cümlelerle vurgulamaktaydı: *"İnkılâp Türkiye'si Anadolu'nun bağrında kalıyor ve köklerini Türk ve tabiatın en münbit topraklarına salıyor. Yeni Türkiye'nin omuzlarında kendi ıstırap ve kendi ihtiyaçlarından başka hiçbir şey kendi hükümetinden başka hiçbir nüfuz, kendi ıstırap ve kendi ihtiyaçlarından başka düşündüğü ve düşünceği hiçbir şey yoktur. Fakat inkılâbın düşmanları olduğunu unutmayacağız, reisler ve mürşitler bu hakikati inkâr veya istihfaf etmemelidirler"* (Akşam, 1923, s. 1).

İzmit Basın Toplantısı'ndan sonra basında olumlu değerlendirmeler yapıldı. Özellikle "Akşam" ve "Vakit" gazeteleri başlatılan inkılâp hareketine tam destek verdiklerini yayımladıkları haber ve köşe yazılarıyla da okuyuculara aktardı. Bu köşe yazılarında özellikle Osmanlı Devleti Dönemi ve TBMM Dönemi'ndeki yönetimler ve millete karşı takındıkları tutum karşılaştırmalı olarak daha belirgin bir şekilde okuyucuya yansıtıldı. Bu da hem halkın desteğini alma konusunda hem de inkılâpların yapılması için uygun zeminin oluşturulmasını sağlayacaktı.

"Yeni Türkiye" ile İlgili Ulusal Basına Yansıyanlar

Dönemin gazeteleri Mustafa Kemal Paşa'nın Batı Anadolu Gezi-si'ne çıkışından itibaren yaşanan gelişmeleri okuyucu ile paylaşmaktaydı. Amaç kamuoyu oluşturmaktı. Gazetelerde Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği demeçler ve yaşanan olaylarla ilgili yaptığı değerlendirmeler dikkate değerdı.

"Vakit" gazetesinin 20 Ocak 1923 tarihli nüshasında Yeni Türkiye'nin kuruluş sürecinde iki önemli ilke hakkında bilgi verilmekteydi. "Gazi Başkumandanımızın İzmit'te Muharririmize Son Beyanlatları" başlıklı yazıda Mustafa Kemal Paşa bu iki ilke-den birinin "tam bağımsızlık," diğeri ise "kayıtsız-şartsız Milli Hâkimiyet" olduğunu şu cümleleriyle vurgulamaktaydı: *"İçinde bulunduğumuz vaziyette çok kuvvetli olduğumuzu temin ve teşebbüsât-ı müstakbelimizde behemehâl muvaffak olacağımızı bize vaat eden keyfiyet, milletin inkılâp ile ve mücadele ile tesis etmiş olduğu bugünkü hükümetimizin şekli ve mahiyetidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütün programlarının umdesi şu iki esastır: İstiklâl-i tam, Bilâkayd-ü şart Hâkimiyet-i Milliye"* (Vakit, 1923, s. 1). Gazetede Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM Hükümeti'nin tamamen milli ve gerçekçi olduğunu ifade eden görüşü ise okuyucu ile şöyle paylaşılmaktaydı: *"Hükümetimiz Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti millidir, tamamıyla maddîdir, hakikatperesttir. Mevhum (boş) mefkûreler arkasında o mefkûrelere vâsil olmak için değil, fakat isâl etmek hülyasıyla milleti kayalara çarparak, bataklara batırarak, en nihayet kurban ederek mahvetmek gibi cinayetden hazer eden bir hükümettir"* (Vakit, 1923, s. 1).

Aynı tarihli "Vakit" gazetesinde Mustafa Kemal Paşa Misak-ı Milli'nin ifade ettiği anlamın herkes tarafından bilindiği ve milletin bunun farkında olduğunu da belirtmekteydi. Anadolu halkının "güzide evlatlarından" kurulan ordu ve bu ordunun kazandığı zafer bunun bir göstergesiydi. Ayrıca Teşkilat-ı Esasiye Kanunu da

milletin zihninde ve vicdanında yer edinmekteydi. Meclis, milletin gerçek temsilcisi idi. Bu doğrultuda millet, TBMM'ye bir görev vermişti: Milleti layıkıyla temsil etme. Bu da başarıyla yerine getirilmiş ve böylece bütün dünyanın dikkati çekilmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın ileride kuracağı fırkanın üstleneceği görev şu cümleleriyle ifade edilmekteydi: *"Hâkimiyet bilâkayd-ü şart milletindir. Hâdisat ve tecarib-i tarihiyemiz bize milleti koyun sürüsü halinde keyfin, arzu ve ihtirasların ve hiçbir suretle tatmin edilemeyen menfaatlerin istihâlâline sürüklemekle mahvını münteç mahiyete inkılâp eden idare tarzlarının artık memleketimizde mahall-i tatbiki kalmadığını göstermiştir"* (Vakit, 1923, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa'nın yeni siyasal süreç ile ilgili değerlendirmelerine "Tanin" gazetesinin 20 Ocak 1923 tarihli nüshasında (Ek 3) "Gazi Paşa Kumandanımızın Huzurunda" başlıklı haber yazısında yer verilmekteydi. Buna göre milli bağımsızlığı tek bir kişide toplamanın zararlı sonuçları vardı. Bunları şöyle ifade etmek mümkün olacaktı: *"...millet hâkimiyetini değil, hâkimiyetin bir zerresini dahi başkasına terk etmenin ve bırakmanın neden olabileceği felâketin, yok oluşun, hüsrânın elemi her an kalp ve vicdanında hissetmektedir. Zaten iradenin ve hâkimiyetin bölünemez ve parçalanamaz olduğunu ilmen ve hakikaten düşündükten sonra böyle bir nazariyenin fiile tatbikine kalkışmak ancak nazârî ve sun'î bir işe zaruri olarak girişmekten başka bir suretle yorumlanamaz. Millet ve memleketimiz için ise bu zaruret def edilmiştir. Çünkü milleti hâkimiyetten mahrum eden engel, milletin galeyân ve haklı isyanıyla biraz zahmetli ve fakat binnetice muvaffakiyetli surette ortadan kaldırılmıştır. Madumu tekrar canlandırmaya çalışmak ise bittabi gayr-i mümkünün mümkün olduğu zannında ve boşluğunda inat olur. Bu, inatçılar ki -milletin hüsrânına bilerek veya bilmeyerek taliptirler- nedamet-i hakikiyesini ve hüsrân-ı elemine sebep olmaktan başka bir netice vermez"* (Tanin, 1923, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa millete "namusluca" gerçekleri anlatmak gerektiğini ifade etmekteydi. Çünkü millet gerçekleri duyma konusunda istenilen bilince artık ulaşmıştı. Bunları anlamaya ve uygulamaya başlamıştı. Bu konuda millet gerekli zihinsel yeteneklere de sahipti. Bunu ispat etmeye gerek yoktu. Çünkü herkes yaşanan "felaketi" tecrübe edinmişti. Bu nedenle de ne "biling-siz" şeyhülislamın dini kullanarak verdikleri "gerici" fetvalara ne de Halife ya da Padişah'ın söylediklerine inanılabildi. Kendisi bu durumu şu cümleleriyle vurgulamaktaydı: *"Millet, Halife ve Padişah'ın camilerden çalınan ayet ve hadis-i nebeviye ile müzeyyen ve müzehhep sancakları başlarında taşıyan Hilâfet ordularına ve ne de mücadele-i milliye devamınca hiçbir şey istihâl edilemedikten başka büsbütün mucib-i mahv ve izmihlâl olacağını beyan ile milleti istiklâl ve hâkimiyetinde müsamahakâr kılmaya kudret sarf eden Babiâli ricalinin gafilce ve cahilce mesaisine ve en nihayet tayyareler ile Halife ve Padişah'ın beyannamelerini muharip ordumuz saflarına atan ve Halife namına hareket ettiğini söyleyen Yunan ordusunun aldatmalarına zerre kadar iltifat göstermedi ve gösteremez ve göstermeyecektir. Bilhassa bundan sonra kat'iyen göstermeyecektir. Çünkü bu millet asırlardan beri bu gibi mürtecilerin, cahillerin, riyakârların, menfaatperestlerin, serserilerin, sözlerine inanmak saflığını gösterdiğinden dolaydır ki bugün çamurdan ve sazdan izbelerde oturmaya mahkûm çıplak ayaklarıyla ve çıplak vücutlarıyla çamurların, karların, yağmurların amansız şamarları altında yeniden aklını başına toplamak mecburiyetinde kalmıştır"* (Tanin, 1923, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye için bir milli hedefinin olduğu ve bunun kısa süre sonra gerçekleştirileceği de "Tanin" gazetesinde verilen bilgiler arasındaydı. Bu hedefe gidecek bütün yollar

denenecekti. Bunu başarmak zor değildi. Zor olan şey sadece gerektiği kadar çalışmaktı. Türkiye artık hiçbir şeye muhtaç değildi. Halk sadece “çalışkan” olmalıydı. Çünkü çalışmayan ve “tembel” olan toplumlarda birçok sosyo-ekonomik sorun ortaya çıkıyordu. Gazetede bu durum Mustafa Kemal Paşa'nın demeciyle de desteklenmekteydi: “*Milli hedef malûm olmuştur. Ona ulaştırarak yolları bulmak müşkül değildir, mühim olan, çetin olan o yollar üzerinde çalışmaktır. Denilebilir ki hiçbir şeye muhtaç değiliz. Yalnız bir tek şeye ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak! Toplumsal hastalıklarımızı tetkik edersek, asıl olarak bundan başka, bundan mühim bir maraz keşfedemeyiz, maraz budur. O halde ilk işimiz bu marazı esaslı surette tedavi etmektir, milleti çalışkan yapmaktır. Servet ve onun tabii sonucu olan refah ve saadet yalnız ve ancak çalışkanların hakkıdır*” (Tanin, 1923, s. 1).

“*Hâkimiyet-i Milliye*” gazetesi de yaşanan gelişmeleri ve siyasi süreç ile ilgili değerlendirmeleri okuyucu ile paylaşmaktaydı. 23 Ocak 1923 tarihli nüshasında “*Dâhili Siyasete Bir Bakış*” başlıklı haber yazısında “*eski kanunlar*” ile toplumları yönetmenin “*akıl dışı*” ve “*gaflet*” olduğu vurgulanmaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı açıklamalardan kuracağı firkanın aklı ve bilimi ilke kabul edeceği bir gerçektir. “*Yeni Türkiye*”de siyasi kuruluş sürecinde uygulanacak yöntem de belirginleşmeye başlamıştı. Buna göre çağdaş bir toplum ve devlet olmanın koşulu yeni kanunlar yapmaktan geçiyordu. TBMM Hükümeti'nin benimseyeceği temel konu ise adalet idi. Çağdaş ve adaletli bir devlet olmak için hukuk alanında da bazı yeniliklerin yapılması şarttı. Çünkü mevcut kanunlar Mecelle ile belirlenmişti. Bu da günün ihtiyaçlarına cevap verememekteydi. Çağdaş bir devlet olma yolunda bu konu üzerinde durulmalıydı. Bu nedenle inkılâp yapmak gerekliydi: “*Hükümetimizin fena olmaması için, dinen ve medeniyeten çok mükemmel olabilmesi için adli hükümlerimizi iyileştirmek mecburiyetindeyiz. Buna hiçbir mani yoktur. Bugün mevcut kanunlarımızın kökü, daha ziyade Mecelle'dir. Yeni Türkiye, ne zamanı, ne de ihtiyacı göz önünde tutmayan Mecelle'nin hükümlerine bağlı kalmaz. En medeni milletler derecesinde hukuki hükümlerimizi de iyileştireceğiz. Yüz sene, beş yüz sene, bin sene evvel yaşayan bir toplum için yapılan kanunlarla, bugünkü toplumları idareye kalkışmak gaflettir, cehalettir. Biz bu noktada cehil ve gafletimizi o kadar ileri götürüyoruz ki Allah'ın da Peygamber'in de emirleri hilafına hareket ettiğimizi bile unutuyoruz*” (Hâkimiyet-i Milliye, 1923, s. 1).

“*Hâkimiyet-i Milliye*” gazetesindeki haber yazısında Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir inkılâbın başarılmasında milletin en önemli etken olduğuna dair görüşlerine de yer verilmekteydi. Buna göre yeni Türk devletinin ve inkılâbının dünyada bir benzerinin daha olmadığı ancak bazı muhalif hareketlerin oluşabileceği ifade edilmekteydi. İnkılâbı anlamayan muhaliflere karşı aydınların öğretici olmaları gerektiği görüşü Mustafa Kemal Paşa'nın şu cümleleriyle desteklenmekteydi: “*Bu harekete özel tabiriyle irtica derler. Yaptığımız işlere ve aldığımız neticelere göre bu gibi irticalar her vakit beklenebilir. Kan ile yapılan inkılâplar daha sağlam olur; kansız inkılâp ebedileştirilemez. Fakat biz bu inkılâba ulaşmak için lüzumu kadar kan döktük. Bu kanlarımız yalnız muharebe meydanlarında değil, aynı zamanda memleketin dâhilinde döküldü. Biliyorsunuz ki Hendek'te, Bolu'da, Konya'da, Yozgat'ta vesair mahallelerimizde birçok isyanlar meydana geldi. Bunların hepsi bastırıldı. Temenni edilir ki, bu dökülen kanlar kâfi gelsin ve bundan sonra kan dökülmesin. Mesut inkılâbımızın aleyhinde fikir ve his taşıyanları aydınlatmak ve uyarmak aydınlara düşen milli vazifelerin en mühimi ve en birincisidir*” (Hâkimiyet-i Milliye, 1923, s. 1).

Aydınlar tarafından basında işlenen konular arasında kurulacak yeni fırka ve yeni Türkiye'nin niteliklerinin ne olacağı ile ilgili köşe yazıları dikkate değerd. Bunlardan biri de “*Anadolu'da Yeni Gün*” gazetesinin 30 Ocak 1923 tarihli nüshasında Mahmut Esat Bey tarafından kaleme alınan “*Halk Devleti Düsturları*” başlıklı köşe yazısıydı. Yazıda öncelikle Osmanlı Devleti'nde yaşanan siyasi gelişmeler dört dönemde değerlendirilmekteydi: Kuruluştan Hilâfet'in Osmanlı Devleti'ne geçişine kadarki dönem, Hilâfet'ten Tanzimat Dönemi'ne kadar geçen süreç, Tanzimat'tan 1923'e kadarki dönem ve 1923 yılı siyasi gelişmeleri idi (Bozkurt, 1923).

Mahmut Esat Bey'in köşe yazısında vurguladığı ana konu Osmanlı Devleti'nde halk devleti niteliğinde bir oluşumun var olamamasıydı. Mahmut Esat Bey'e göre bu nitelikte bir devrin yaşanmadığı, Türk devletleri tarihinde sadece şahsi ve zümre hükümetlerine dayalı yönetimlerin söz sahibi olduğu bir gerçektir. Ayrıca diğer devletlerde olduğu gibi bir sınıf yönetimi de kurulamamıştı. Bunun nedeni Türk milletinin tarihten ve örf ve adetlerinden getirdiği özelliklerdi. Ayrıca milli ve dini devlet teşkilatı da bunda etkiliydi. (Bozkurt, 1923).

Mahmut Esat Bey, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemleriyle ilgili de bir karşılaştırma yapmaktaydı. Ona göre Meşrutiyet beklenen demokratik uygulamaları beraberinde getirememişti. Bu dönemde milli bir devir yaşanmamıştı. Bu sadece Türkiye için geçerli değildi. Aynı zamanda diğer devletlerde de bir halk devletinin ve milli dönemin yaşanmadığı bir gerçektir. Ona göre dünyadaki bütün kral, padişah, seçkin sınıf ve zümreler milletler üzerinde bir “*tahakküm*” kurmuştu. Ancak gerçek bir değişiklik hiçbir devlette söz konusu değildi. Bu durum yaşanan son milli harekete kadar değişmemişti. Kendisi Milli Hareket ile birlikte Türkiye'nin ve milletin kaderinin değiştiğini, son milli hareketin Türkiye'nin, halk Türkiye'sinin önünde yeni bir hayat sahası açtığını ve şahıs-zümre yönetimlerine dayanan devlet yapısının devrinin kapandığını vurgulamaktaydı. Artık halk devleti, halk hükümlerliği günleri başlayacak, halk tarihi yazılacak, gerçek milliyet ve millet devri başlayacaktı (Bozkurt, 1923).

Yeni Türkiye'de kurulacak sistemin millilik esasına dayandırılması savunan Mahmut Esat Bey, bunu devlet mekanizmalarının her alanında uygulamanın faydalı olacağını savunmaktaydı. Halk devleti kurmak için gerekli olan şey inkılâp yapmaktı. Bunda başarılı olmanın yolu ise milletin kendi öz benliği ile uyumlu siyasi, ekonomik, hukuk ve sosyo-kültürel alanlarda yeniliklerin yapılmasıyla mümkün olabilirdi. Ancak bunu başarabilmek için öncelikle iç ve dış siyasi gelişmelerin halledilmesi gerekliydi.

Mustafa Kemal Paşa'nın gazetelere verdiği demeçlerde ve basında yapılan değerlendirmelerde özellikle vurgulanan konu yeni Türkiye'nin eskisinden farklı olacağı ile ilgiliydi. Öncelikle bir takım inkılâplar yapılması zorunluydu. Çünkü millet her alanda belli bir zihinsel seviyeye ulaşmıştı. Mutlak monarşiye dayanan yönetimlerin millet tarafından artık desteklenmediği de bir gerçektir. Bu nedenle yapılacak inkılâbın en belirgin özelliği milli iradeye uygun ve yenilikçi olmasıydı. Bu süreçte kurulacak yeni fırka yapılacak inkılâpların destekçisi olacaktı. Bu firkanın arkasındaki destek ise millet idi. Burada önemli olan milletin gereken desteği ve çabayı kurulacak fırkaya vermesiydi.

Sonuç ve Öneriler

Birinci Meclis'teki görüş ayrılıkları Mustafa Kemal Atatürk'ün yapmayı düşündüğü inkılâplar için bir engeldi. Bu nedenle yapılacak inkılâpları destekleyecek “*Halk Fırkası*” adıyla bir partinin kurulması görüşü Mustafa Kemal Atatürk'ün zihninde belirginleşti.

Kendisi bu görüşünü kamuoyu aracılığıyla 7 Aralık 1922'de okuyucu ile paylaştı. Bu yeni partinin en belirgin özelliği “*halkçı*” bir nitelik taşıyacak olmasıydı. Ancak bunu gerçekleştirmek için önce kamuoyu oluşturulmalıydı. Basının aydınlar ve halk üzerindeki etkisini çok iyi bilen Mustafa Kemal Atatürk, 14 Ocak-20 Şubat 1923'te Batı Anadolu gezisine çıktı. Bu gezi sırasında İzmit'te yaptığı bir basın toplantısı ile amacını gerçekleştirdi.

Basının desteğinin alınması sonucunda gazetelerde yayımlanan köşe yazıları ile kurulacak yeni parti hakkında önemli değerlendirmeler yapıldı. Bunlar özellikle de yeni partinin hangi nitelikleri taşıması gerektiği ile ilgiliydi. Diğer taraftan aydınların Halk Fırkası hakkındaki görüşlerini de öğrenmeyi amaçlayan Mustafa Kemal Atatürk, yeni partinin bir ön tanıtımının da yapılmasını istemekteydi. Böylece hem yeni parti halka duyurulacak hem de aydınların desteği alınacaktı.

Gazetelerdeki köşe yazılarında eski ve yeni Türkiye ile ilgili karşılaştırmalar, Mustafa Kemal Atatürk'ün Halk Fırkası ile ilgili demeçleri ve halk yönetimini destekleyecek milli bir yönetim sisteminin kurulması ile ilgili konular işlendi. Böylece hem halk bu konularda bilinçlendirilecek hem de inkılapların yapılması için uygun zemin oluşturulacaktı. Bu nedenle basın Halk Fırkası'nın kuruluş sürecinde kamuoyu oluşturmada önemli bir rol üstlendi.

Basında yapılan değerlendirmeler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Halk Fırkası ile ilgili verdiği demeçler, halkın zihinsel anlamda belli bir seviyeye ulaşması amacıyla yapıldı. Bu durum aynı zamanda inkılaplar için de geçerliydi. Gazetelerde yayımlanan köşe yazılarında aydınların verdikleri tavsiyeler, kurulacak yeni partinin önemli bir özelliğini de önceden yansıtmaktaydı: Milli iradeyi ve bu amaçla yapılacak yenilikleri destekleyecek olması. Bu firkanın arkasındaki başat güç ise millet idi. Burada önemli olan milletin gereken desteği ve çabayı kurulacak fırkaya vermesiydi. Bu da basının kısa sürede halkı bu konuda bilinçlendirmesine bağlıydı.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – D.K.; Tasarım – D.K.; Denetleme – İ.E.; Kaynaklar – D.K.; Malzemeler – D.K.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – D.K.; Analiz ve/veya Yorum – İ.E.; Literatür Taraması – D.K.; Yazıyı Yazan – D.K.; Eleştirel İnceleme – İ.E.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – D.K.; Design – D.K.; Supervision – İ.E.; Resources – D.K.; Materials – D.K.; Data Collection and/or

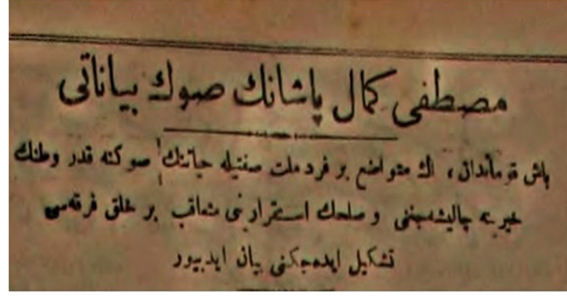
Processing – D.K.; Analysis and/or Interpretation – İ.E.; Literature Search – D.K.; Writing Manuscript – D.K.; Critical Review – İ.E.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

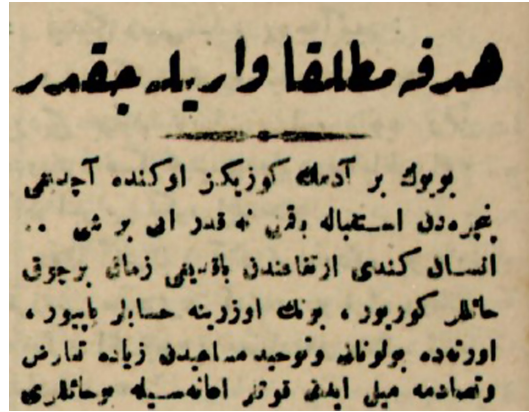
Kaynaklar

- Anonim. (1922, 8 Kanunievvel). Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin beyanâtı. *Vakit*.
- Anonim. (1922, 9 Kanunievvel). Mustafa Kemal Paşa'nın son beyanâtı. *Tevhid-i Efkâr*.
- Anonim. (1923, 15 Kanunisanı). Mustafa Kemal Paşa'nın teftiş seyahati. *Vakit*.
- Anonim. (1923, 20 Kanunisanı). Gazi Paşa Kumandanımızın huzurunda. *Tanin*.
- Anonim. (1923, 25 Kanunisanı). Dâhili siyasete bir bakış. *Hâkimiyet-i Milliye*.
- Akandere, O. (2001). Atatürk'ün İzmit basın toplantısı (16–17 Ocak 1923) ve bu toplantıda verilen önemli mesajlar. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1, 124–136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josoc/issue/19003/200963>
- Arar, İ. (1997). *Atatürk'ün İzmit basın toplantısı*. Cumhuriyet Yayınları.
- Atatürk, M. K. (1995). *Nutuk*. Süryay Sürekli Yayınlar.
- Atay, F. R. (1923, 20 Kanunisanı). Gazi Başkumandan'ın Halk Fırkası ve İstanbul Hakkında İzmit'te Muharririmize Pek Mühim Beyanâtı. *Akşam*.
- Bozkurt, M. E. (1923, 30 Kânunisanı). Halk Devleti Düsturları. *Anadolu'da Yenigün*.
- Ceylan, H. H. (1995). *Büyük oyun: Mustafa Kemal ve hilafet kavgası 2*. Rehber Yayınları.
- Demirel, A. (2003). *Birinci Meclis'te muhalefet: ikinci grup* (3. baskı). İletişim Yayınları.
- Eyinnen, S. (Ed.) (2007). *Atatürk'ün bütün eserleri (1922–1923)* (Cilt 14). Kaynak Yayınları
- Kili, S. (1976). *1960–1975 döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nde gelişmeler: Siyaset bilimi açısından bir inceleme*. Boğaziçi Üniversitesi.
- Tahsin, S. (1933). *Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve halikı Gazi Mustafa Kemal*. Akşam Matbaası.
- Timur, T. (1993). *Türk devrimi ve sonrası*. İmge Kitabevi.
- Toprak, Z. (2014). *Türkiye'de popülizm*. Doğan Kitap.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyeti'nde tek parti yönetiminin kurulması (1923–1931)*. Yurt Yayınları.
- Uluğ, N. H. (1923, 17 Kanunisanı). Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin seyahatleri. *Vakit*.
- Uluğ, N. H. (1923, 20 Kanunisanı). Gazi Başkumandanımızın İzmit'te Muharririmize son Beyanâtları. *Vakit*.
- Us, H. T. (1922, 12 Kanunievvel). Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri. *Vakit*.
- Yalman, A. E. (1923, 18 Kanunisanı). Milli İstikbal Hazırlıkları. *Vakit*.
- Yalman, A. E. (1923, 20 Kanunisanı). Hedefe Mutlaka Varılacaktır. *Vakit*.
- Yalman, A. E. (1970). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim (1922–1971)* 2. Rey Yayınları.

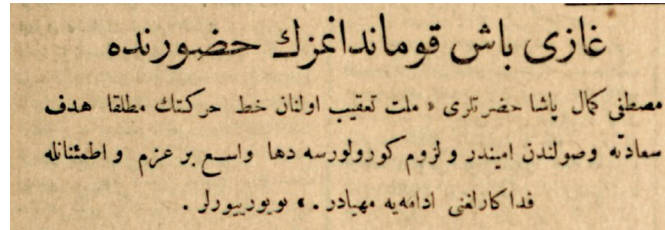
Ek 1.

"Tevhid-İ Efkâr" Gazetesinde Halk Fırkası İle İlgili 9 Aralık 1922 Tarihinde Yayımlanan "Mustafa Kemal Paşa'nın Son Beyanâtı" Adlı Demeci (1922, 9 Kanunievvel). Mustafa Kemal Paşa'nın Son Beyanâtı. Tevhid-İ Efkâr

Ek 2.

Ahmet Emin (Yalman) Bey'in Halk Fırkası İle İlgili "Vakit" Gazetesinde 20 Ocak 1923'te Yayımlanan "Hedefe Mutlaka Varılacaktır" Başlıklı Köşe Yazısı (Yalman, A.E (1923, 20 Kanunisani). Hedefe Mutlaka Varılacaktır. Vakit

Ek 3.

20 Ocak 1923 Tarihli "Tanin" Gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'nın İzmit Basın Toplantısında Yaptığı Konuşma İle İlgili Haber Yazısı (1923, 20 Kanunisani). Gazi Paşa Kumandanımızın Huzurunda. Tanin